

PREKARIATET SÖKER JOBB

En journalist sade för ett tag sedan att det verkar vara lika lätt att definiera prekariatet som det är att spika fast pudding i väggen. Journalisten träffade rätt. Det är inte lätt att bestämma vilka som hör till prekariatet. Det handlar åtminstone inte bara om snuttjobbare.

(Översättning från finska av T.K.)

Text: Jukka Peltokoski

Prekariatsdiskussionen kom i Finland igång i början av 2000-talet. I andra delar av världen, som till exempel i Frankrike, hade man redan i årtionden använt sig av termen för att beskriva folk som arbetar i olika slags otypiska arbetsförhållanden. Snuttjobbare, som redan nämdes, är ett exempel.

I 2000-talets prekariatsdiskussion har man försökt komma bortom snuttjobsdebatten. Även om snuttjobbarna är en del av prekariatet, är begreppet snuttjobbare alltför snävt för att beskriva de otaliga formerna av otypiskt arbete som skapas i dagens samhälle.

Snuttjobsdiskussionen har utan undantag handlat om bristen på fasta anställningar. I prekariatsdiskussionen är problemet däremot inte bristen på arbete, utan osäkerheten kring ens uppehåll. På sätt och vis har vi återvänt till arbetarrörelsens "ursprungliga" krav på kortare arbetstid och slutet på lönesamhället.

Den centrala tanken i diskussionen är att det även gömmer sig möjligheter i det prekära. I kontrast till löneslaveriet har man ställt krav på arbetets autonomi, det vill säga möjligheten att fatta självständiga beslut och självmant definiera arbetet. Lönesamhällets vittring framstår som elände eftersom politiken inte stöder det nya arbetets förutsättningar. Av dessa står grundinkomst först på dagordningen.

Snuttjobbarnas sak har långsamt tagits på allvar inom vänstern och fackföreningsrörelsen, men prekariatets perspektiv är fortfarande för avlägset. Våra politiker, som representerar höginkomsttagare och den stora åldrande befolkningsgruppen, lever fortfarande i efterkrigstiden. Det vill säga i en värld som är helt annorlunda än den vi lever i nu. Det är inte överraskande om många tycker att politik är ointressant och frustrerande.

Ordet prekariat kommer från latinets *precarius*, som refererar till otrygghet och förändring. En prekär person är lämnad i någons nåd och känner brist på rättvisa. Engelskans "pray" det vill säga "be" kan spåras tillbaka till *precarius*.

Det är omöjligt att föra exakt statistik över prekariatet. Fenomenet är luddigt, och begreppet har inte skapats för sociologiska mätningar, utan för att organisera människor. Men om man ändå går igenom statistik över sådana grupper inom arbetskraften som regelbundet kan antas vara utsatta för ekonomisk osäkerhet, kan man hitta till och med miljon-

tals människor. (Se Tabell 1) Det handlar alltså om över en tredjedel av den totala arbetskraften i Finland.

Det är ändå otroligt svårt att med säkerhet säga hur många som känner osäkerhet i de olika grupperna. Vissa kan leva i en trygg situation på grund av höga personliga inkomster eller tack vare sin partners inkomster; andra kanske lever på räntor eller arv.

Å andra sidan måste man även notera att det i tabellen fattas nästan hundra tusen arbetslösa som blivit mål för arbetskraftspolitiska

Lönesamhällets vittring framstår som elände eftersom politiken inte stöder det nya arbetets förutsättningar. Av dessa är grundinkomst först på dagordningen. Eftersom politiken inte stöder det nya arbetets förutsättningar framstår lönesamhällets bortvittring som en eländig sak.

ingrepp. Utanför tabellen finns även den stora massan studeranden som kämpar under fattigdomsgränsen eller tillfälligt överlever utan att jobba med hjälp av lån. Dessutom syns inte migrantarbetare i tabellen, även om dessa utgör en betydande grupp av prekär arbetskraft på finländska arbetsplatser. Det är alltså möjligt att en miljon kan vara en mycket rättvis beskrivning av situationen.

Det är inte heller så att arbetsförhållandets beständighet säger någonting om hur tryggt uppehållet är. Vi hör dagligen om nya permitteringar. Det är inte speciellt svårt att avsluta ett fast arbetsförhållande i Finland. Inkomstklyftorna har ökat och hushållen har blivit allt mer skuldsatta. Välfärdsservicens kris sporrar folk att skaffa försäkringar på egen hand. Många faktorer gör att livet idag är ekonomiskt mer riskabelt än tidigare.

Med begreppet "tusen euros-generationen" har man inom prekariatdiskussionen försökt uppmärksamma det att den prekära situationen verkar drabba speciellt unga människor (men inte entydigt så). Dessa har ofta skolning, men stöter på en arbetsmarknad där en god utbildning inte infrjar löften om arbete eller skälig inkomst. Tusen euros generationen hyser ingen tilltro.

Näringslivets delegation (EVA) och några arbetslivsforskare har under den senaste tiden anført att antalet snuttjobb inte längre kommer att stiga i Finland och att antalet till och med har sjunkit till 1980-talets nivå. Utgående från det här drar man slutsatsen att diskussionen om arbetslivets osäkerhet har varit mycket väsen om ingenting.

Men även om antalet tidsbundna anställningar till och med skulle hålla på att sjunka har det här ingen betydelse i förhållande till mångfalden i den prekära arbetskraften. Debattörerna vägrar ta i beaktande bland annat uthyrd arbetskraft och självanställda. Dessa människors antal är allt annat än sjunkande, för att inte tala om antalet arbetslösa och fattiga (inklusive fattiga människor med anställning).

Dessutom var snuttjobb på 1980-talet någonting helt annorlunda än snuttjobb på 2010-talet. Tack vare högt socialskydd och blomstrande välfärdsservice var den osäkra utkomsten lättare att hantera till och med som arbetslös. I en situation där det nästan rådde full sysselsättning fanns det ständigt möjlighet till arbete, även om det handlade om tidsbestämda jobb.

Prekariatets främsta krav är grundinkomst. Om den moderna kapitalismen producerar och är beroende av flexibel arbetskraft, måste man kräva ett tryggt socialskydd som gör det möjligt att kämpa

mot skitjobb och arbetsgivare som erbjuder skitjobb. Det vill säga: istället för att garanterat arbete måste man kräva garanterad grundinkomst på en vettig nivå. Istället för att kräva flera arbetsgivare (arbetsköpare) måste man kämpa för möjligheten till att kunna vägra skitjobb och möjligheten att kunna organisera självständiga sätt att bygga det gemensamma bästa.

Även i den här frågan återgår prekariatdiskussionen till arbetarrörelsens "ursprungliga" linje. Den försvarar befriandet av nya produktionskrafter i ett postindustriellt samhälle. Hellre prekärt arbete än lönearbete! Den prekära arbetskraftens organisering kan historiskt jämföras med det industriella lönearbetets organisering i sekelskiftet mellan 1800- och 1900-talen.

Därför är till exempel höjningen av antalet självanställda inte någonting tröstlöst ur prekariatets perspektiv, även om situationen för många självanställda är tröstlös just nu. Pre-

kariatet försvarar dem som sysslar med prekärt arbete och kräver att inkomstformer som är oberoende av arbetet garanteras.

På det här viset kan avgiftsfri välfärdsservice politiseras på ett nytt sätt

Om grundinkomst har varit prekariatets krav i förhållande till det politiska systemet, har en ny slags intresseövervakning varit ett krav för fackföreningsrörelsen. Den prekära blandarbetskraften identifierar sig inte nödvändigtvis med en enda bransch eller förstår sig inte på de partipolitiska spel som spelas i fackföreningsrörelsen. Prekariatet hittas inte nödvändigtvis i de stora produktionsenheterna, och arbetar inte alltid som löntagare.

Fackföreningarnas sommarjobbskampanjer, öppningen att grunda en semesterbank för snuttjobbare och den långa kampen för fackföreningsrätt att väcka talan är alla exempel på goda åtgärder, men dessa utmanar inte själva fackföreningsrörelsen. Rörelsen strukturer har utvecklats för att motsvara storindustrins och statliga korporationernas behov. Speciellt den självanställda arbetskraftens intressebevakning utgör en utmaning för fackföreningsrörelsen och mäter dess förmåga att uppdatera sina utgångspunkter.

Fackföreningsrörelsen behöver aktivt cirkulerande förtroendemän och agitatorer, som organiserar snabba kampanjer där jobbarna kan medverka. Man kunde ta modell av fabriksokupationerna och andra formerna av direkt aktion som blivit vanliga i andra delar av världen.

Om man bland föreningsfolket vågade avstå från det protestantiska lönearbetets etik och gick in i debatten utgående från samma "värdegrund" som arbetsgivarna skulle det vara frågan om ett betydande kliv framåt. Arbetsgivare är inte intresserade av annat i förhållande till arbetskraften än

pengar. Varför skulle jobbaren behöva binda sig till lönearbetet och arbetsplatsen i någon annan bemärkelse än kallt instrumentellt? Vårt moraliska patos om arbetets egenvärde spelar helt och hållet arbetsgivarna i händerna.

Första maj-talens finländska arbete är

ett lika förlegat begrepp som finländskt kapital. Hatten borde istället höjas till den fackförening som först lyckas organisera en allmän europeisk strejk. Vi har redan en allmän europeisk arbetsmarknad. I sydeuropa kämpar man dagligen medan vi här ålter om de skuldsattas garantier. Borde vi inte kämpa tillsammans med grekerna istället för att kräva lånegarantier av dem?

Tidigare förband sig arbetare till sina arbetsplatser i gengäld mot att bli erbjudna en livslång karriär. Samtidigt löndade det sig för jobbarna att föra kampen specifikt utgående från den egna arbetsplatsen i och med att kampens frukter skördades i en gemensam framtid. I en prekär arbetsmarknad kommer det aldrig att finnas stolta representanter för företaget där de jobbar. Formellt sett har alla friheten att byta bransch när som helst, men den här rätten är bara formell, förutsatt att det inte blir lättare att bli arbetslös. Man måste alltid kunna lyfta konan så snabbt som möjligt.

Å andra sidan, som forskaren **Matti Vesa Volanen** vid Jyväskylä universitet har betonat, borde inte motsatsen till arbete vara arbetslöshet utan studier. Kampen mot lönearbetet tar även form i kampen för möjligheten för livslånga och öppna studiemöjligheter.

Även prekariatet själv borde organisera samhälleliga konflikter och samhällsproduktion för att uttrycka sina önskemål och behov. Under det tidiga 2000-talet fördes en sådan kamp

F

TABELL 1: PREKÄRT ARBETE I FINLAND:

	2008	2009
Arbetslösa	174 000	221 000
Tidsbunden anställning	332 000	310 000
Hyrarbetskraft	31 000	23 000
Ensamföretagare (pl. jord-, skogs-, ja fisk)	154 000	160 000
Deltidsarbete (kontinuerlig)	196 000	201 000
Tillsammans	885 000	915 000

Källor: Arbetskraftsundersökning 2009. Statistikcentralen.

i Finland, men efter EuroMayDay-processen har man inte uppfunnit nya motsvarande medel. På många håll händer det ändå saker.

Underklassernas kravaller i augusti i London var en logisk fortsättning på student- och uncut-rörelsen i början av året. "Torgdemokrati-rörelsen" i sydamerika har däremot varit en fortsättning på arabvåren. Många av aktörerna är fattiga, studeranden och annan ung arbetskraft som är utbildad och kunnig men som saknar framtidsutsikter. Myndigheternas påtryckningar mot rörelsen har lett till otaliga sammanstötningar mellan demonstranter och poliser.

Dessa rörelser har inte sina ursprung i fabriker, utan torgen, campusen och förorterna. Deras krav är inte nödvändigtvis allmänna och samhälleliga. Rörelserna består av alternativgrupperingar, autonoma, anarkister, studenter och lärare, demokratiaktivister, hackers, miljöaktivister, invandrare, fattiga, den utomparlamentariska vänstern och den radikala fackföreningsrörelsen.

Det är inte en slump att studenter har en central roll i organiserandet av nya protester. Kunskapsarbete har i sina olika former proletariserats i det postindustriella europeiska samhället, där man försöker forma den så kallade immateriella ekonomin till den nya ekonomiska tillväxtens draghäst. Enligt Lissabonfördraget vill man göra Europa till världens ledande kunskapsbottnade ekonomiska område.

I slutet av 1980-talet fanns det bara en handfull småkooperativ kvar i Finland, men efter 1990-talets lågkonjunktur har man grundat ungefär 200 nya sådana årligen. Många av dessa är uttryckligen arbetskooperativ. Genast efter depressionen svarade arbetskooperativen speciellt för de arbetslösas behov, men under 2000-talet är har de i allt större utsträckning grundats av nya experter inom olika områden.

Arbetskooperativet gör det möjligt att arbeta på deltid el-

ler med snuttjobb utan att man förlorar löntagarens socialskydd. I företagarens socialskydd är arbetstidskraven längre och försäkringsutgifterna högre. Sju är det magiska talet i ett kooperativ i och med att då blir samtliga medlemmars ägarandel under 15%, vilket i lagen är gränsen för när man räknas som företagare.

I kooperativen finns det även andra intressanta drag som intresserar den nya arbetskraften. Till exempel fördelas bestämmanderätten rent demokratiskt enligt principen en röst per medlem. Om kooperativet gör vinst fördelas överskottet enligt gemensamt bestämda principer. På det här sättet avviker kooperativen markant från aktiebolagen, där makten fördelas enligt ägarandel och ägarna, som kan finnas var som helst i världen, kan samla åt sig pengar utan att överhuvudtaget delta i själva arbetet.

Gemensamt företagande är en bra utgångspunkt för kreativt arbete. Tack vare nykooperativen håller kooperativrörelsen på att utvecklas från konsumentkooperativ till arbetskooperativ, vilket samtidigt bryter sönder den gamla kooperativrörelsens förlegade och förstatligade strukturer.

Nykooperativverksamheten växer fram både ur praktiska nödvändigheter och ur den nya arbetskraftens begär. I prekära arbetsmarknader måste många hitta nya sätt att livnära sig på samtidigt

och många har en genuin vilja att självständigt förvalta sitt arbete och sitt liv. Det ökande behovet av människor som sysslar med service-, omsorgs- och kunskapsarbete ger samtidigt småkooperativen nya möjligheter.

Samtidigt är kooperativen för vissa ett sätt att försvara sig mot den europeiska ekonomins kris. Kooperativ har en bättre tolerans mot kriser eftersom de inte är lika bundna till tillväxtekonomins mekanismer som aktiebolagen. Eftersom den europeiska ekonomiska krisen kommer att leda till en ökning i den ekonomiskt osäkra, prekära arbetskraftens mängd, kommer intresset för kooperativverksamhet att öka även av orsaker som hänger ihop med att skaffa sig tryggad utkomst.

Den allt mer utbredda diskussionen om samhälleligt företagande kommer alltså igång vid en mycket intressant tid. Den handlar om företagande där man koncentrerar sig på att lösa samhällets sociala och ekologiska problem. De nyliberala krafterna försöker använda den nya verksamhetsmodellen för att bryta ned den offentliga servicen. Men den nya modellen kan även vara en möjlighet för politisk kooperativverksamhet, som söker en motkraft till kapitalismen.

Man bör ändå vara väldigt konservativ och traditionell i förhållande till kooperativrörelsens framtid. Det handlar fortfarande i sista hand om att ta över produktionsmedlen.

Jukka Peltokoski
är grundlönsaktivist
och freelance-skribent